

voltak a nyugat-európai szellemi életre és a társadalmi mozgásokra is, csak úgy mellékesen érinti, vagy éppen nem tud velük mit kezdeni.

Ez azonban csak arra hívja fel a figyelmet, hogy Bodrogváritól a most megjelentetett doktori értekezés után új műveket várunk. Mert ez a könyv megmutatta a szerző alkotóerejét, képességét arra, hogy olyan művet adjon az olvasó kezébe, amelyben szuverénül hozzányúlhat olyan témákhoz, amelyek eddig nem is szerepeltek a vajdasági szellemi élet tárházában. Lehet, hogy itt még az olvasó túlzottan érzi a foglalkozás-szerű filozofálás nyomait, de nyilvánvalóan a könyv és a szerző erőnyeit tárja elének már maga a témaválasztás, a bemutatás elmélyültsége, kritikával és érdekes észrevételekkel, meglátásokkal való kikerekítése. Ha ehhez még hozzáteszük a szerző tájékozottságát és olvasottságát, köztük a magyarországi szerzők közvetítését a jugoszláviai filozófiai élet felé, akkor teljesebb képet alkothatunk a mű erőnyeiről.

Reméljük, egy közöttünk élő, de a jugoszláv szellemi életbe egyenrangúan bekapcsolódó szerzőt avatunk ezzel a művel, amely egy érdekes és állandóan gazdagodó filozófiai munkásság kezdete lesz.

BÁLINT István

KÉPZŐMŰVÉSZET

A FESTÉSZET ÉS A PESTIS

A GRUPA 69 tárlatáról

Kevés képet, kiállítást láttam a nyár folyamán, ám néhány képfelület élménye olyan intenzíven él emlékezetemben, olyan intenzíven bizonyítja nekem azt a gide-i tételt, mely szerint a bőr, illetve a felszín a legmélyebb, hogy okvetlenül szólnom kell róla.

Még júniusban láttam a 19 tagot számláló GRUPA 69 tárlatát. A legreprezentatívabb jugoszláv képzőművészeti csoportról van szó. Egyik hetiünapunkban komoly vita is indult a kiállítás kapcsán, úgyhogy egy pillanatra beleshettünk a kulisszák mögé, azért mondom, hogy csak egy pillanatra, mert a vita megszakadt. Ám minket ezúttal sem a kulisszatitkok érdekelnek.

Én elsősorban azért tekintettem meg a csoport kiállítását, hogy Veličković-képeket lássak. Minden vonása, mozdulata érdekel; lassan már egy kis könyvnyi írásom gyűlt össze róla. *Az ember* sorozatból egy újabb

nagyformátumú kép, tipikus mantegnai rövidüléssel, veličkovići feketével-szürkével-rózsaszínnel, de sajnos, nem tartozik legjobb képei közé, sőt, mintha valami hiba is lenne a képen. Az itt kiállított patkány-rajzokat is ismerem már. Tehát: csak regisztrálni tudtam, új impulzusok mintha nem érintettek volna.

Šutej tovább komplikálja grafikáit, melyek a szó szoros értelmében hajszálfinom rajzok és precíz kinetikus konstrukciók is egyben. Említettem már máskor is, különös élmény egymás mellett látni Veličković és Šutej grafikáit: borzongás és magasfeszültségű izzás.

Richter festményeit nem kedvelem, de rajzait kitűnőeknek tartom, és éppen itt a helyük a fenti két művész munkái közelében. Richter ismert építész. Nemrég egy zsűri munkája közben megismerkedtem vele, és a rajzairól is beszélgettünk. Egzakt világtól menekülve, pontosabban, játszva, pihenve, „firkálva” talált e rajzvilágra, melyet rugó-gubancnak vagy valami szerves anyag mikroszkopikus felvételének is nevezhetnénk. A „geometrikus alkat”, íme, a szervesben találta meg motívumát. Minden bizonnyal sok érdekes dolog szerveződik s épül még richterivé e játékok közben...

Stupica két, 75-ben készült *Fehér hölgyet* állított ki. Láttam már őket, írtam is róluk. Mégis, e képekhez úgy utazik, olyan áhítattal az ember, ahogy magas hegyekhez, melyek fején, mint Csokonai mondta, „villogó púderek”. A velük való találkozásért mindig hajlandó vagyok kimozdulni magányomból, hiszen a legmagányosabb jugoszláv művésztől van szó.

E tárlat előtt nem ismertem, semmit sem láttam Ciuhatól. Meg kell állapítanom: egyik legnagyobb festőnk. És éppen valahol Stupica és Mihelič közelében. *Variációk adott témára* című képei közül a nagy majomportrét emelném ki: úgy festi meg e majom abszolút-rózsaszín pofáját fekete bársonyos háttérre, arannyal adjusztálva, akárha valami 100 éves spanyol uralkodónő portréját készítené — az állandó halálveszély ellenére is halálosan komolyan. Különös egyéni világa, nehéz pompába ágyazott rúti szinkronban van az újfigurációval. Emlékszem, Belgrádban nemrég volt önálló tárlata (S. Dolanc nyitotta meg, mint ennek a csoportnak a tárlatát is), de valami miatt nem láthattam. Lesz még alkalmam szólni művészetéről...

Számomra is igen nagy meglepetés az, hogy a nyár legnagyobb képzőművészeti élményét Bernik vásznai nyújtották.

— *Itt megálllok egy pillanatra a fogalmazásban, mert ez az ige (nyújtani), a réteslapot juttatja eszembe, a leheletfinom hárttyát, melyet körül-körül szaggatva, nagy vakrámákra húznak, nyújtanak, melyen aztán, mint vér, üt át a meggy... —*

No de folytassuk inkább beszámolóinkat. Szóval, valóban úgy tűnik nekem, hogy az ő vásznai élnek e pillanatban legintenzívebben a jugoszláv festészetben. Ismét csak azt kell mondanunk — hiába vagyunk annyira ellene az új importjának, hiába szeretnénk, ha az új csak export

lenne mindig —, hogy Bernik, ismét csak Bernik emelte legmagasabb színvonalra, vitelezte ki legmagasabb szinten azt az újat, melyet tulajdonképpen már Dubuffet és Pollock is kutattak.

Az új leheletfinom — valójában nem is létező, ám az egész festészet történetének anyagiságát, faktúra- és textúra-tapasztalatát szublimáló, megszüntetve megőrző — hártái ezek a nyers vászonra dobott, vászonra varázsolt felületek. Bernik nagy korszakai a festészet és a grafika terén, íme, valami angyali szintézist eredményeztek. Hihetetlen izlés, érzékiség, technikai zsenialitás.

EPIDÉMIA című sorozata és a *Vöröset látok* mind 77-ben készült képek.

„*Új életet kell a képbe lehelni*”, mondja Restani.

A festőzés, a gyulladás, a bőr, a hárták finom vörös hólyagzása — mely itt afféle fotó-eljárás csupán — az élet első jele, bizonyítéka. Sőt, állíthatjuk, Yves Kleint idéző kék és meggyzsin felületei immár maguk az újjászületett — a haláltól megmentett — képek.

Bernik Artaud pestisével, a modern művészetek tán legkülönösebb metaforájával, végezte ezt el. Hogy valahová kötni tudjuk *Epidémiáját*, idézzünk néhány mondatot Artaud *A pestis és a színház* című írásából:

„... a test telehintve vörös foltokkal...”

„A pestis a legfőbb baj, tökéletes krízis, mely után csak a halál vagy a végső tisztulás lehetséges. Éppígy a színház is rontás, végső egyensúly, mely nem nyerhető el rombolás nélkül. Örültségre csábítja a szellemet, szétzilálja energiáit; mégis az derül ki, hogy emberi szempontból a színházi cselekvés jótékony hatású, akár a pestis, mert az embereket arra kényszeríti, hogy olyannak lássák magukat, amilyenek, mert lerántja maszkjukat, leleplezi a hazugságot, a képmutatást, fölrázza az anyag fullasztó tétlenségét, mely már a legtisztább, velünk született érzékeket is hatalmába kerítette, s ezáltal fölfedi a közösségek árnyékába vont képességét, azt az elrejtett erőt, mely a végzettel szemben hőse és következetes magatartást követel...”

Ismétlem, ha ki kellene emelnem valamit a jugoszláv művészetben: mint legmagasabb színvonalú újra, én e Bernik-képekre mutatnák — akármilyen fenntartásokkal is fogadtam és fogadom különben, divatos (igaz, mindig rendkívül színvonalas) korszakváltásait.

Újra körülmények között a múzeumban, észre sem vettem, hogy ismét Veličković patkány-rajzai előtt állodogálok — mormolva magamban:

„*patkány terjeszt kórt*”...

TOLNAI Ottó